

VUONNA 2020 VALTTI-OHJELMAAN OSALLISTUNEIDEN PERHEIDEN PALAUTE

Koonnut Heidi Leppä

1 KYSELYYN VASTANNEIDEN TAUSTATIEDOT

Tässä raportissa kuvataan Valtti-ohjelman tuloksia niiden perheiden näkökulmasta, jotka vastasivat palautekyselyyn Vuonna 2020 Valtti-ohjelmaan haki mukaan yhteensä 155 lasta ja nuorta. Heistä 120:lle löydettiin oma Valtti. Perheistä 109 otti Valtin vastaan ja osallistui Valtti-ohjelmaan. Valtti-ohjelmaan osallistuneista palautekyselyyn vastasi yhteensä 64 perhettä.

Palautekyselyyn vastanneiden Valtti-ohjelmaan osallistuneiden lasten ja nuorten keski-ikä oli 11.8 (6 – 23) ja vastaajista suurin osa (75 %) ilmoittivat olevansa poikia. Osallistujien toimintakykyä kartoitettiin Valtti-ohjelman hakuvaiheessa kysymällä koettuja vaikeuksia toimintakyvyn eri osa-alueilla (Taulukko 1). Eniten vaikeuksia raportoitiin ystävien saamisessa, muutosten hyväksymisessä omiin rutiineihin, asioiden oppimisessa ja oman käytöksen kontrolloimisessa. Vähiten vaikeuksia koettiin näkemisessä, kävelemisessä ja kuulemisessa.

Taulukko 1. Palautekyselyyn vastanneiden toimintakyky. Järjestetty paljon vaikeuksia – raportoineiden mukaan (n = 63).

Toimintakyvyn osa-alue	Ei vaikeuksia, % (n)	Vähän vaikeuksia, % (n)	Paljon vaikeuksia, % (n)	Ei onnistu lainkaan, % (n)
Saada ystäviä	21 (13)	32 (20)	40 (25)	8 (5)
Hyväksyä muutoksia omiin rutiineihin	16 (10)	52 (33)	32 (20)	0 (0)
Oppia asioita	14 (9)	60 (38)	25 (38)	0 (0)
Kontrolloida omaa käyttäytymistä	25 (16)	56 (35)	19 (12)	0 (0)
Tulla ymmärretyksi, kun puhuu	35 (22)	43 (27)	19 (12)	3 (2)
Keskittyä, vaikka tehtävä olisi mieleinen	29 (18)	54 (34)	18 (11)	0 (0)
Huolehtia itsestä, kuten syöminen ja pukeutuminen	32 (20)	49 (31)	18 (11)	2 (1)
Muistaa asioita	32 (20)	54 (34)	11 (7)	3 (2)

Nähdä, vaikka käyttää silmälaseja	81 (51)	13 (8)	5 (3)	2 (1)
Kävellä 100 metriä, vaikka käyttäisi apuvälinettä	79 (50)	16 (10)	2 (1)	3 (2)
Kuulla puhetta, vaikka käyttää kuulolaitetta	89 (56)	10 (6)	2 (1)	0 (0)

Verrattaessa aiempiin vuosiin, Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastanneiden toimintakyky ei ole muuttunut merkittävästi keskittymisen ja itsestä huolehtimisen osalta (Taulukko 2).

Taulukko 2. Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastanneiden osallistujien toimintakyky vuosina 2018, 2019 ja 2020. Prosenttiosuudet kertovat, kuinka moni vastaajista raportoi vähän vaikeuksia, paljon vaikeuksia tai ei pysty ollenkaan.

Toimintakyvyn osa-alue	2018, N = 126	2019, N = 102	2020, N = 62
Näkeminen	19 %	16 %	19 %
Kuuleminen	5 %	7 %	11 %
Käveleminen	19 %	11 %	21 %
Keskittyminen	82 %	76 %	70 %
Itsestä huolehtiminen	74 %	80 %	67 %
Kommunikointi	61 %	64 %	64 %

2 VALTTI-OHJELMAN TOTEUTUMINEN

Koronaviruksesta johtunut poikkeustila hankaloitti jonkin verran Valtti-ohjelman toteuttamista vuonna 2020. Palautekyselyyn vastanneista kuitenkin 43 (67 %) oli suorittanut Valtti-ohjelman loppuun, 6 (9 %) ilmoitti, että kokeilut jatkuvat vielä ja 15 (23 %) raportoi, että Valtti-ohjelma oli heidän kohdallaan keskeytynyt. Keskeyttäneistä perheistä suurin osa (13 perhettä) ilmoitti, että koronavirustilanne oli vaikuttanut Valtti-ohjelman keskeytymiseen. Tämän lisäksi keskeyttämisen yleisimpiä syitä olivat: kokeilukertojen sovittaminen Valtti-ohjaan kanssa ei onnistunut, osallistujalle ei löytynyt sopivia harrastuskokeiluita tai sairastumiseen tai terveydentilaan liittyviä syitä. Perheiden palautteiden mukaan Valtti-ohjaaja oli järjestänyt alkutapaamisen lähes aina (n=57, 89 %), ja lopputapaaminen oli järjestetty 35:lle (55 %) osallistujalle.

2.1 Liikuntakokeiluiden toteutuminen ja kulut

Kaikkiaan harrastekokeiluja oli järjestetty yhteensä 195 kokeilua, eli keskimäärin 3 kokeilua henkilöä kohden. Reilusti yli puolet (66 %) vastaajista raportoi, että Valtti-ohjelman toteutusta oli muutettu koronavirustilanteen takia. Osa harrastusryhmistä oli tauolla koronavirustilanteen vuoksi, tai niihin ei otettu ulkopuolisia tutustujia. Useimmiten koronavirustilanne oli vaikeuttanut harrastekokeilujen järjestämistä, jolloin kokeilukertoja oli lopulta toteutunut vähemmän kuin alun perin oli suunniteltu. Lisäksi osa tapaamisista oli muutettu etätapaamisiksi. Yleisimmin kokeillut lajit (esim. keilaus, ratsastus, frisbeegolf) olivat myös useimmiten yksilölajeja, mikä saattaa heijastella koronavirustilanteen vaikutuksia. Kaikkiaan Valtti-ohjelman aikana oli kokeiltu yhteensä 38 eri lajia (Taulukko 3).

Taulukko 3. Valtti-ohjelman aikana kokeillut lajit vuonna 2020.

Harrastus	N
Keilaus	16
Salibandy	11
Ratsastus	10
Frisbeegolf	10
Uinti	9
Liikuntakerho	8
Kiipeily	7
Sulkapallo	6
Kuntosali	6
Koripallo	5
Trampoliini- tai seikkailupuisto	5
Jalkapallo	4
Tanssi	4
Judo	3
Voimistelu	3
Jousiammunta	3
Sirkus	3
Parkour	3
Yleisurheilu	3
Pyöräily	3
Luonnossa liikkuminen, retkeily	3
Lenkkeily, kävely	3
Suunnistus	2
Geokätköily	2
Telinevoimistelu	1
Tennis	1
Luistelu tai taitoluistelu	1
Taekwondo	1

Nyrkkeily	1
Pingis	1
Partio	1
Cheerleading	1
Biljardi	1
Minigolf	1
Crossfit	1
Keppihevost	1
Karate	1
Lentopallo	1

Eniten kuluja koitui kuljetuksista, keskimäärin 27€/osallistuja (Taulukko 4). Välinekuluja raportoitiin ainoastaan 4 vastajaa.

Taulukko 4. Valtti-ohjelman kulut kategorioittain vuonna 2020.

	N	ka	Min-max
Sisäänkäynti – tai osallistumismaksut	29	24 €	5 – 70 €
Kuljetukset	36	27 €	2 – 115 €
Välineet	4	25 €	5 – 50 €

2.2 Liikkumisen määrä ja harrastuksen löytäminen

Edellisvuosien tapaan suurin osa vastaajista kertoi liikkumisensa määrän pysyneen samana (42 %) tai lisääntyneen paljon tai jonkin verran (43 %) Valtti-ohjelman jälkeen verrattuna kevääseen, jolloin he hakivat mukaan Valtti-ohjelmaan (Taulukko 5).

Taulukko 5. Jos vertaat viime kevättä, jolloin hait mukaan Valtti-ohjelmaan, ja tätä syksyä, onko liikkumisesi määrä (esim. koulumatkat, vapaa-ajan liikunta, koululiikuntaan osallistuminen) mielestäsi...? (n = 64).

	n	%
Lisääntynyt paljon	3	5
Lisääntynyt jonkin verran	24	38
Pysynyt samana	27	42
Vähentynyt jonkin verran	4	6
Vähentynyt paljon	2	3
En osaa sanoa	4	6

Hieman alle puolet (n = 30, 47 %) vastaajista kertoi löytäneensä Valtti-ohjelman avulla harrastuksen, jota on jatkanut säännöllisesti. Löydetty harrastukset olivat keskenään hyvin erilaisia, mutta

suosituimpia harrastuksia olivat uinti, jalkapallo, salibandy, erilaiset liikuntakerhot, ratsastus ja keilaus (Taulukko 6). Lisäksi 43 (69 %) lasta ja nuorta raportoi saaneensa Valtti-ohjelman avulla ideoita tai mahdollisen harrastuksen, jonka voi aloittaa myöhemmin.

Taulukko 6. Valtti-ohjelman aikana löydetty harrastukset ja harrastamisen useus.

Harrastus	Kuinka usein harrastat?	
	Harvemmin kuin kerran viikossa	1-2 kertaa viikossa
Uinti	7	4
Jalkapallo	7	2
Salibandy	3	5
Liikuntakerho	3	3
Ratsastus	5	1
Keilaus	6	0
Judo	3	1
Kuntosali	3	1
Kiipeily	4	0
Sulkapallo	4	0
Tanssi	2	1
Koripallo	3	0
Sirkus	2	1
Yleisurheilu	2	1
Jääkiekko tai kelkkajääkiekko	1	1
Telinevoimistelu	2	0
Voimistelu	2	0
Lenkkeily	0	2
Cheerleading	0	1

2.3 Harrastuksen löytymistä edistäneet ja estäneet tekijät

Harrastuksen löytymistä edistäneitä tekijöitä kysyttiin osallistujilta, jotka olivat löytäneet liikuntaharrastuksen Valtti-ohjelman aikana (n = 30). Tärkeimmiksi harrastuksen löytymistä edistäneiksi tekijöiksi nousivat: Harrastuksessa on hyvä ohjaaja ja Sain vaikuttaa itse harrastusvalintaa (Taulukko 7). Myös liikunnan harrastamisen hauskuus ja onnistumisen kokemukset koettiin helpottaneen harrastuksen löytymistä.

Taulukko 7. Harrastuksen löytymistä edistäneet tekijät (n = 30).

	Täysin samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin samaa mieltä, % (n)	Ei eri eikä samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin eri mieltä tai täysin

				eri mieltä % (n)
Harrastuksessa on hyvä ohjaaja.	76 (22)	10 (3)	14 (4)	0 (0)
Sain vaikuttaa itse harrastusvalintaan.	67 (20)	33 (10)	0 (0)	0 (0)
Liikunnan harrastaminen on hauskaa.	63 (19)	33 (10)	3 (1)	0 (0)
Huomasin, että pärjään ja pystyn.	57 (16)	36 (10)	7 (2)	0 (0)
Pääsin mukavaan porukkaan harrastamaan.	55 (16)	17 (5)	21 (6)	7 (2)
Minulla on aikaa liikunnalle	48 (14)	45 (13)	7 (2)	0 (0)
Liikuntaharrastus löytyi läheltä.	43 (12)	21 (6)	14 (4)	21 (6)
Sain sopivat kuljetuspalvelut harrastuspaikalle.	39 (11)	25 (7)	14 (4)	21 (6)
Löysin hyvän avustajan, joka jatkaa harrastusta kanssani.	21 (6)	4 (1)	18 (5)	57 (16)
Pystyn kulkemaan itsenäisesti harrastuspaikalle.	14 (4)	11 (3)	11 (3)	65 (18)
Löysin kaverin, jonka kanssa voin käydä liikkumassa.	7 (2)	11 (3)	29 (8)	54 (15)
Löysin hyvän apuvälineen liikuntaharrastuksen tueksi.	0 (0)	4 (1)	43 (12)	54 (15)

Harrastuksen löytymistä estäneitä tekijöitä kysyttiin puolestaan osallistujilta, jotka eivät olleet löytäneet harrastusta Valtti-ohjelman aikana (n = 34). Heistä yksi jätti vastaamatta kysymyksiin. Edellisvuosien tapaan kuljetushaasteet sekä avustajan tai kaverin puute estivät useimmiten harrastuksen löytymistä (Taulukko 8).

Taulukko 8. Harrastuksen löytymistä estäneet tekijät (n = 33).

	Täysin samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin samaa mieltä, % (n)	Ei eri eikä samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä % (n)
En pysty kulkemaan itsenäisesti harrastuspaikalle.	52 (17)	15 (5)	12 (4)	21 (7)
Minulla ei ole avustajaa, joka voisi jatkaa harrastusta kanssani.	33 (11)	27 (9)	18 (6)	21 (7)
Minulla ei ole kaveria, jonka kanssa käydä liikkumassa.	30 (10)	33 (11)	24 (8)	12 (4)
En löytänyt sopivaa ryhmää.	27 (9)	27 (9)	33 (11)	12 (4)
Liikuntaharrastus on liian kaukana kodistani.	13 (4)	19 (6)	34 (11)	34 (11)

En tiedä, mitä voisin harrastaa.	9 (3)	46 (15)	24 (8)	21 (7)
Minulla ei ole kuljetuspalvelua harrastuspaikalle.	9 (3)	21 (7)	27 (9)	42 (14)
Koen, että en pärjää tai pysty.	6 (2)	27 (9)	30 (10)	36 (12)
En löytänyt soveltuvia apuvälineitä liikuntaharrastuksen tueksi.	3 (1)	0 (0)	30 (10)	67 (22)
En päässyt vaikuttamaan harrastuskokeiluihin.	0 (0)	9 (3)	15 (5)	75 (25)
Koin epäonnistumisia Valtti-ohjelman aikana.	0 (0)	6 (2)	21 (7)	73 (24)
Kokeilemissani lajeissa ei ollut hyvää ohjaajaa.	0 (0)	3 (1)	30 (10)	67 (22)
En pidä liikunnasta	0 (0)	6 (2)	24 (8)	70 (23)
Haluamaani liikuntapaikkaan ei ole esteetöntä pääsyä.	0 (0)	3 (1)	24 (8)	72 (24)
Minulla ei ole aikaa liikuntaan.	0 (0)	3 (1)	9 (3)	88 (29)

3 PERHEIDEN ARVIO VALTTI-OHJAAJAN TOIMINNASTA JA VALTTI-OHJELMASTA YLEISESTI

Vastaajat kokivat useimmiten, että Valtti-ohjelman ajankohta oli ollut sopiva ja aikataulujen yhteensovittaminen Valtin kanssa oli sujunut hyvin. Useimmat kuitenkin kokivat, että koronavirustilanne oli hankaloittanut harrastekokeiluiden järjestämistä (Taulukko 9). Vastaajista suurin osa hakisi uudelleen mukaan Valtti-ohjelmaan (68 %) ja suosittelisi Valtti-ohjelmaan osallistumista muille (81 %).

Taulukko 9. Valtti-ohjelman kokonaisarviointi vuonna 2020 (n = 62).

	Täysin samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin samaa mieltä, % (n)	Ei eri eikä samaa mieltä, % (n)	Jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä, % (n)
Valtti-ohjelman ajankohta oli sopiva perheelleni.	65 (40)	21 (13)	5 (3)	10 (6)
Aikataulujen yhteensovittaminen Valtin kanssa sujui hyvin.	58 (36)	21 (13)	2 (1)	20 (12)
Valtti-ohjelman kokonaiskesto oli sopiva.	37 (23)	24 (15)	11 (7)	28 (17)
Harrastekokeilujen maksut olivat sopivia perheelleni.	74 (45)	12 (7)	10 (6)	5 (3)
Hakisin uudelleen mukaan Valtti-ohjelmaan.	68 (42)	13 (8)	10 (6)	10 (6)

Valtti innosti koko perhettä yhteiseen liikkumiseen.	10 (6)	30 (18)	39 (24)	22 (13)
Valtti toi lisäideoita nykyisen harrastustarjontani monipuolistamiseksi.	36 (22)	42 (26)	13 (8)	10 (6)
Suosittelun Valtti-ohjelmaa muille.	81 (50)	10 (6)	5 (3)	5 (3)
Koronavirukseen liittyvä tilanne hankaloitti aikataulujen yhteensovittamista Valtin kanssa.	24 (15)	30 (19)	18 (11)	29 (18)
Koronavirukseen liittyvä tilanne hankaloitti harrastekokeiluiden toteuttamista.	44 (28)	30 (19)	14 (9)	11 (7)
Valtti-ohjelman toteutus venyi koronaviruksen takia.	19 (12)	23 (14)	13 (8)	45 (28)

7 AVOIN PALAUTE

Palautekyselyn avoimet vastaukset olivat pääosin positiivisia, ja niistä kävi ilmi, että Valtti-ohjelma oli tuonut tarvittavaa tukea perheille. Avoinnista vastauksista kävi ilmi, että perheet painottivat Valttien toimintaa Valtti-ohjelman onnistumisessa. Useimmiten perheet olivat tyytyväisiä Valttien toimintaan:

”Valtti tukihenkilö innosti lastani ja tsemppasi, näki lapsen positiivisesti ja toi esiin hänellä olevia taitoja ja mahdollisuuksia harrastamiseen. Vanhempana olin helpottunut tällaisesta tuesta. Kun on lapsi jolla on haasteita, on se myös vanhemmalle kuormittavaa. Harrastukseen lähtemisen vaikeus ja jumitus ym. käytöksen haasteiden takia, oli mukava kun Valtti kummi otti kopin lapsesta paikan päällä ja itse sai hengähdysketken.”

”Valtit olivat aivan mahtavia ja osasivat mahtavasti tsemppata yrittämään ja kokeilemaan. Valtti-ohjelma auttoi tällä kertaa löytämään parikin kokeiluun tulevaa lajia kunhan korona-tilanne sallii. CP-liiton vertaisryhmässä olen paljon kehuun ja kannustanut hakemaan mukaan.”

”Hieno juttu! Valtit olivat oikein mukavia ja päteviä. Viikottainen harrastus ja upea erityisryhmä löytyi. Kiitos!”

”Lapseni ei halunnut kokeilla kuin yhtä lajia. Valtti oli kärsivällinen ja olisi vienyt lapseni vaikka mihin eri paikkoihin. Valtin kuluja ei olisi tarvinnut edes maksaa, koska lapsellani on avustajakortti (vammais kortti). Olisimme saaneet hyvän harrastuksen kiipeilystä, mutta emme ole uskaltaneet koronan takia käydä. Se on erittäin harmillista. Palaamme kiipeilypaikkaan, kun taas uskallamme.”

Valtti ohjelma on hieno, mutta liian vähän mainostettu. Meille tuli tieto isosiskon koulun (yläkoulu) kautta.”

”Ohjaajat olivat IHANIA !!! Siis aivan, aivan ihania. Energisia, positiivisia ja loistavia työssään. Minä äitinä olisin halunnut vaikka mitä, mutta sitten ajattelin lapsihan tässä on tärkeintä. Tehdään sitä , mitä lapsi haluaa ja niin me tulemme tekemään.”

Toisaalta osa vastaajista toivoi Valteille vielä enemmän osaamista kohdata tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria, jotta Valtit osaisivat ottaa lasten ja nuorten yksilölliset tarpeet paremmin huomioon. Myös osa vastaajista toivoi Valttien toiminnalta aktiivisempaa otetta.

”Valtteja pitäisi jotenkin opastaa paremmin, nämä olivat niin hukassa että esim. aikataulujen yhteensovittaminen tuntui todella työläältä. Millään ei onnistunut etukäteen sopiminen koska valtti jaksaisi tavata jne. Olemme osallistuneet aiemminkin valtti ohjelmaan ja aiemmat valtit ovat olleet loistavia tyyppejä.”

”Valtin idea ja ajatus toteutuksesta olisivat varmasti hyvät ja toimivat. Meillä toteutus oli tavoitteisiin nähden ala-arvoinen vaikka olisi motivaatiota ja aikaa ja ehdotuksia löytynyt. Valtti-ohjaajat olivat passiivisia ja tuntuu ettei siksi saatu kokeiluja aikaan. Myös ohjaajien ammattitaidottomuus kohdata nepsy-lapsi, ja kyvyttömyys asiaankuuluvaan toiminnanohjaukseen pilasivat sen yhden ainoan liikuntakokeilun mikä järkättiin. Valttiohjelmaan voisi jatkossakin osallistua jos tietäisi että toteutuksessa on asianmukaista osaamista!”

Kaiken kaikkiaan vastaajat olivat tyytyväisiä Valtti-ohjelman toteutukseen, vaikka harrastusta ei olisi tällä kertaa löytynytkään. Myös koronatilanteen vaikutukset nousivat esille useista avoimista palautteista.

”Todella hienoa, että Valtti- ohjelma järjestetään. Vaikka vielä ei tullut vakkari-harrastusta, niin, kun Korona-rajoitukset on ohi ajatuksemme on jatkaa kokeiltuja lajeja.”

”Oikein mahtava projekti, oli ilo päästä mukaan! Kotiseudullamme on harmillisen vähän ohjattua liikuntaa/ harrastamista kehitysvammaiselle mutta onneksi tämä toi pienen mahdollisuuden harrastaa ilman äitiä tai isää:)”

”Kokemus oli hyvä, vaikka omaa harrastusta ei löytynytäkään. Jatkakaa toimintaa edelleen, sille on tarvetta!”